

že budeme Vašimi vernými spolubojovníkmi, vzornými a disciplinovanými vojakmi, že nepoškvrníme slávou ovenčené prápory Vašich suvorovských oddielov, že zbrane nesložíme, kým posledný nemecký votrelec nebude vyhnaný z pôdy ČSR;

naším drahým ruským bratom, našim veľkým spojencom, vojakom a dôstojníkom Červenej armády a jej hlavnému veliteľovi maršálovi Stalinovi;³

že sa vynasnažíme zo všetkých síl, aby sme sa ukázali hodnými vysokej cti, môcť bojovať po Vašom boku, že bezpodmienečne a stopercentne splníme každý váš rozkaz, maršál Stalin, v tejto svätej vojne proti nemeckým barbarom.

S týmto sľubom na perách ideme do boja!

Smrť nemeckým okupantom!

Nech žije víťazstvo Slavjanstva, nech žije bratstvo slavjanských národov!

Nech žije nové demokratické Československo!

[27 podpisů důstojníků, poddůstojníků a vojnů býv. slovenské pěší divize.]

VHA Praha. SSSR I — velitelství čs. vojenských jednotek v SSSR, I-5-3-6. Orig.

[5]

1943, koniec prosince (Bratislava). — „Vánoční dohoda“ slovenských protifašistických skupin a směrů o vytvoření jednotného politického vedení odboje na Slovensku — Slovenské národní rady — a o jejím programu.¹

Ideové smery na Slovensku, ktoré i po 6. októbri 1938 sotrvaly na zásadách protifašistickej demokracie a viedly dodnes aktívny odpor proti politickému, hospodárskemu a kultúrnemu znásilňovaniu slovenského ľudu a ktoré dnes reprezentujú skutočné smýšľanie všetkých vrstiev slovenského ľudu, dohodly sa na vytvorení spoločného politického vedenia, ktorým bude Slovenská národná rada ako jediný reprezentant politickej vôle slovenského národa doma.

I. Úlohou a cieľom Slovenskej národnej rady je:

1. Jednotne a centrálnne viesť boj slovenského národa za odstránenie nacisticko-nemeckého diktátu, vykonávaného i domácimi uzurpátormi politickej moci.

2. V prvej príhodnej chvíli prevziať všetku politickú, zákonodarnú, vojenskú i administratívne výkonnú moc na Slovensku a vykonávať ju podľa vôle ľudu až do tej doby, kým slobodne zvolení zástupcovia ľudu nebudú môcť všetku moc prevziať.

3. Po prevzatí moci, len čo to bude možné, Slovenská národná rada sa postará, aby slovenský ľud si voľne a slobodne určil svojich zástupcov, ktorým SNR všetku moc odovzdá.

³ V duchu veľkých sympatií k Sovetskému svazu, ktoré ešte zeslily v době fašistickej okupace Československa, spojoval český a slovenský lid velké úspěchy, jichž dosáhl Sovětský svaz při výstavbě socialismu i ve Velké vlastenecké válce, většinou se jménem Stalinovým, což se projevilo takřka ve všech dobových dokumentech. J. V. Stalin, jako přední činitel VKS(b) a sovětského státu měl velké zásluhy o vybudování socialistické společnosti v Sovětském svazu, dopustil se však i velmi vážných chyb. Před tím, než byly známy negativní aspekty jeho činnosti, těšil se J. V. Stalin velké prestiži u obou našich národů. Obrovská autorita, kterou měl v mezinárodním dělnickém hnutí, byla však zveličována a přerostla v kult osobnosti. Skutečnost, že zásluhy, které patřily komunistické straně, dělnické třídě a sovětskému lidu se připisovaly jedině osobě, hluboce odporovala zásadám leninismu.

¹ K vytvoření ilegální Slovenské národní rady došlo v situaci, charakterizované krizí luďáckého režimu, od něhož se odvracejí masy, přeskupováním v buržoazním táboře a rozmachem lidového protifašistického odboje.

Slovenská buržoazie hledá cestu ze slepé uličky, do níž ji zavedla politika Mnichova, 6. října, 14. března a účasti na válce proti SSSR. Většina luďácké buržoazie, včetně státního aparátu a armády, je zachváčena vlnou

alibismu (podrobné údaje viz Před súdom národa, II. svazek, výpovědi Ursínyho, Čatloše, Sokola, Čarnogurského atd.). Část luďáckých politiků, seskupených kolem Sidora, uvažuje o záchraně slovenského státu v rámci středoevropské federace katolických států. Předseda sněmu, představitel „umírněného“ křídla HSLS M. Sokol, dokonce nabídl prostřednictvím Šrobára Benešovi, že v příhodný moment skutečnou pomocí sněmu na Slovensku převrát ve prospěch ČSR. Svůj plán palácového převratu začal spřádat ministr luďácké vlády Čatloš. Pouze pro vedoucí luďáckou kliku — jak se ukázalo jasně za povstání a po něm — nebylo cesty zpět. Setrvala na základně nejužší spolupráce s nacistickým Německem a sloužila jako kat vlastního národa potřebám nacistické totalitní války, obávajíc se odplaty lidu za své zločiny.

Bývalá neluďácká politická reprezentace slovenské buržoazie (činitelé bývalé strany agrární, národní a živnostenské), povětšinou mladší garnitura někdejších slovenských buržoazních stran, která si po 6. říjnu a 14. březnu nezahradila zcela cestu k možnosti navázat na předmnichovskou demokratickou a československou minulost, přijímá platformu obnovy Československé republiky. Přitom byla rozhodnuta nepřipustit — s výjimkou několika málo odbojových skupin, hlásících se k myšlence československé národní jednoty (skupina Šrobárova, dále tzv. skupina Flora a lidé kolem pravicového sociálního demokrata Kapinaje), aby česká buržoazie obnovila svůj dřívější vládní monopol nad oběma částmi republiky. Pokud šlo o státoprávní postavení Slovenska v poválečné ČSR, nebyla příliš ochotna dělit se o politickou moc na Slovensku s budoucí vládou a třebaže hovořila o jednotném a nedělitelném Československu, měla plány na řešení po vzoru 6. října 1938.

Tato část slovenské buržoazie, jejíž představitelé ještě v roce 1942 odmítali účast v protifašistickém boji (viz Sborník Ústavu Slovenského národního povstania, roč. I, čís. 4, P. Stahl, Úsilie KSS o Národný front v rokoch 1939—42, str. 200—209 a na tento příspěvek navazující zápis z 9. 3. 1942, tamtéž, str. 237—239), hledá v r. 1943 usilovně cestu do protifašistického tábora, při čemž sleduje své třídní zájmy.

V dubnu 1943 byl zatčen IV. ilegální ÚV KSS, ilegální stranická síť byla přetrhána a KSS zůstala po několik měsíců bez ústředního vedení (viz Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války, str. 130 n.). V létě 1943 vyslalo moskevské vedení na Slovensko soudruhy K. Šmidkeho a K. Bacílka s posláním obnovit stranickou síť, utvořit nový ÚV, sjednotit protifašistické hnutí, usměrnit celou činnost strany na vytváření bojových skupin ve městě a partyzánských oddílů na venkově, což bylo — podle direktiv moskevského vedení KSČ — v současné době hlavním úkolem čs. národně osvobozenického hnutí jak z hlediska dané etapy boje proti německé válečné mašinerii, tak z hlediska připravovaného národního povstání. Karol Šacílek byl pověřen udržováním rádiového spojení s moskevským vedením KSČ (tamtéž, str. 89 a 136 n.).

Záhy po příchodu vykonal Šmidke obrovskou práci: prošel takřka všechny okresy, obnovil spojení mezi stranickými organizacemi, pomáhal zakládat a sjednocovat protifašistické hnutí zdola. Tehdy také vytvořil tříčlenný V. ilegální ústřední výbor (ve složení K. Šmidke - G. Husák - L. Novomeský), který seřádl velkou úlohu při probouzení správné orientace na budování co nejširší protifašistické národní jednoty.

V září 1943 pak započala z iniciativy ilegálního ÚV KSS jednání o vytvoření ústředního orgánu protifašistické národní fronty s představiteli nejvýznamnější odbojové skupiny, resp. skupin Ursíny - Lettrich, kteří zastupovali starší býv. agrárníky (Ursíny), mladší agrárníky a část národních (Lettrich) a radikálnější agrárníky, seskupené kolem inž. P. Blaho. Za tzv. občanský směr, tj. část odbojové buržoazie, která se hlásila k myšlence slovenské svébytnosti, se zúčastnili jednání Ursíny, Lettrich a příbuzný Ursínyho Josko (býv. národní socialista), později též někdejší člen autonomní Tisovy vlády a poslanec slovenského sněmu inž. Zaťko. Vedení KSS zastupovali G. Husák a L. Novomeský, k nimž přistoupil později jako zástupce levicového směru sociální demokrat I. Horváth. Šmidke zůstával z konspiračních důvodů v pozadí a osobně se zúčastnil schůze SNR poprvé až 29. 6. 1944.

V prosinci 1943 byla tato přípravná fáze činnosti SNR zakončena schválením programového dokumentu — „Vánoční dohody“, na níž se všichni účastníci porad (i Šmidke) shodli. Utvoření SNR a dohoda byly oznámeny do Londýna prezidentu Benešovi, který je vzal dopisem z 29. 3. 1944 na vědomí (viz AMZV Praha. Depeše odeslané, 1944, čís. 1033—38, Žen. 227—232).

Vánoční dohoda vyjadřovala pokrokové stanovisko v otázce cílů a programu národně osvobozenického boje na Slovensku a jeho zahraniční politické orientace na Slovětský svaz. Představovala významný krok při vytváření a organizačním upevnění protifašistické národní jednoty na Slovensku, i když v ní SNR nedefinovala svůj vztah k národním výborům ani k partyzánskému hnutí. Avšak již v lednu 1944 prosadili představitelé KSS v ilegální Slovenské národní radě vydání společného pokynu k tvoření centrálně řízené sítě národních výborů po celém Slovensku. Po přijetí Vánoční dohody nastává tak nová etapa jejich činnosti. Z hlediska postupu KSS je významným pokrokem skutečnost, že zatímco v předcházejícím období byla jejich funkce pochopena sektářsky, nyní dává vedení KSS pokyny k jejich zakládání na širším základě, s přibráním všech vrstev, které stojí v opozici proti luďáckému fašistickému režimu.

4. SNR bude vo svojej činnosti postupovať v dorozumení s č.-sl.² vládou a celým zahraničným odbojom, ktorých prácu na medzinárodnom a vojenskom poli uznáva a ju podporuje.

II. Tu sdružené smery a složky dohodly sa na týchto zásadách:

1. Želáme si, aby národ slovenský a národ český, ako najpríbuznejšie slovanské národy, utváraly ďalšie svoje osudy v novej Č-SR, spoločnom to štáte Slovákov a Čechov a na podklade princípu rovný s rovným.

2. Želáme si úzku spoluprácu so všetkými slovanskými štátmi a národmi, menovite so SSSR, v ktorom vidíme záštitu slobodného života a všestranného rozmachu malých národov vôbec a slovanských zvlášť.

3. Budúca Č-SR má viesť svoju zahraničnú politiku v duchu týchto zásad a preto sa má na poli zahraničnopolitickom a vojenskopolitickom opierať o SSSR.

4. Vnútorne usporiadanie budúcej Č-SR má byť demokratické, majú sa však vykoreniť všetky tendencie fašistické, rasistické, totalitné a také, ktoré budú v rozpore s týmito zásadami. V tomto duchu má byť vnútorný politický režim pevne vedený, pritom však demokratický. Je potrebné vystríhať sa omylom a chybám v minulosti.

5. Myšlienku demokracie treba preniesť a prehĺbiť i na pole hospodárske a sociálne tak, aby rozdelenie národného dôchodku medzi všetko obyvateľstvo bolo čo najrovnomernejšie a aby život každého občana bol ľudsky dôstojný.

6. Kultúra, školstvo a výchova majú byť vedené spomenutými zásadami. Zachovaná má byť sloboda náboženských vyznaní, vylúčený má však byť vplyv cirkví na smer a vedenie štátu.

7. O definitívnej úprave týchto otázok rozhodnú — a to menovite o ústavnoprávnej úprave pomeru slovenského národa k národu českému — so slovenskej strany výlučne slobodne zvolení (určení) zástupci slovenského národa.

Pravda, 12. 9. 1944, čís. 3. Z článku „Z revolučného archívu“.

[6]

1944, leden. Čechy. — *Provolání ilegálního Ústředního výboru¹ Komunistické strany Československa k zesílení boje proti okupantům v poslední rozhodující bitvě. „Mobilisujme... neprodleně všechny síly lidu k útoku! Všichni na svá bojová místa!“*

Přichází čas k úderu.

Spojenci dělají všechny přípravy k rozhodnému nástupu proti něm. fašismu: Rudá armáda pronikla již přes polské hranice a přibližuje se k hranicím Rumunska a západní velmoci připravují už účinný zásah na evropskou pevninu. Anglo-sovětsko-americká koalice chystá a organizuje úder se všech stran.

V nastávající nejtěžší a rozhodující bitvě sehraje jednu z nejdůležitějších úloh týl něm. faš. imperialistů. Na nás, Čechy a Slováky, připadá tedy nejmohutnější úkol. I my stojíme ve

² V dokumentech z okupace, zvláště v dokumentech domácího odbojového hnutí, se někdy objevoval termín „česko-slovenský“. Vedení KSČ neustále zdůrazňovalo, že nevyřešená národnostní otázka, zejména otázka poměru českého a slovenského národa, byla jednou z příčin Mnichova a že proto osvobozená republika musí být budována sice jako stát jednotný, ale na základě plné rovnoprávnosti obou národů. Proti představitelům buržoazní linie, kteří neustále zdůrazňovali fixní ideu jednotného „československého národa“, snažili se představitelé ilegální KSČ používáním rozdělovacího znaménka v termínu „česko-slovenský“ zdůrazňovat rovnoprávnost obou národů.

¹ Autorem tohoto svolání byl R. Vetřška, který byl v této době posledním členem III. ilegálního ÚV KSČ. KSČ byla jedinou českou politickou stranou, která pracovala bez přerušení v hlubokém podzemí po celou dobu okupace. Měla své ilegální ústředí a rozsáhlou síť organizací v celé zemi. Od léta 1942 až do podzimu 1942